

EL CAMPANAR DE LA CATEDRAL D'OSCA (1302–1422)

POR A. DURAN GUDIOL
Archivero de la Catedral de Huesca

Quan el canceller reial Jaume Sarroca fou elegit pels canonges bisbe d'Osca, el seu oncle En Jaume I s'adonà que no era decent que es celebrés el culte catedralici a la mesquita aljama, com es venia fent des de la conquesta de la ciutat pel rei Pere I d'Aragó i Navarra. I estant a Alcira el 29 de novembre de 1273, suggerí la construcció d'una nova catedral, pel finançament de la qual aportà els primers recursos.

Però el aldarulls que alteraren la pau ciutadana durant el pontificar d'En Sarroca a causa de la secularització del capítol, varen fer que les obres no es comencessin fins als volts de l'any 1294, quan el seu successor, el bisbe fra Ademar, i els canonges gravaren les rendes dels benifets catedralicis de deu anys amb impost especial que, segons categories, oscil·lava entre els tres cents sous jaquesos que havia de pagar el bisbe i els cinc del mestre de gramàtica.

L'obra general –absis, absidioles, creuers, naus i façana– fou finançada pel capítol, però per les capelles laterals, obertes a les naus del Nord i del Sud i bastides entre 1297 i 1305, hom arbitrà altres recursos, 'aportació d'uns tres mil sous per cada una d'elles, amb el pagament dels quals clergues i laics adquirien dret d'enterrament en arcosolis sepulcral, oberts a las parets, menys a la que mira a l'Est, on s'havia d'instalar l'altar.

Una d'aquestes capelles, la primera de la nau septentrional que es dedicà a sant Joan evangelista, fou projectada com primera planta del futur campanar amb alguns trets que la diferenciaven de les altres. El 5 de maig de 1302 fou concedida a Joan Martí de los Campaneros, preveient que s'acabaria dos anys després. Hom convingué que tingués dues portes, una a la nau lateral i l'altra a la plaça; que es fessin dos arcosolis –*vasa lapidea*– a la paret del Nord; i que s'excavessin al sòl dos *carnales*, on es consumissin els cadàvers abans de traslladar-los als sarcòfags. En el plaç assen-

yalat s'enllestí la capella i el bisbe Martí Lòpez d'Azlor en consagrava l'altar l'1 de setembre de 1304.

Cal creure que fou a mitjan segle XIV que s'alçaren els murs de la capella de san Joan amb una nova planta quadrada, on poder-hi encabir campanes, però d'aquesta fase constructiva no s'en conserva documentació. En canvi es coneixen amb detall les obres d'un segon cos, aquest vuitavat, en el qual hom hi treballà des del 27 d'abril fins al 22 de desembre de 1369.

L'obra fou conduïda pel mestre Martín amb la col.laboració dels mestres Johan Alguinyero, Johan de Quadres i Bernart Soro, que assentaven els carreus amb l'ajut d'uns quatre *manobreros* que descarregaven les pedres a dalt de la torre, *argamassavan cerca del maestro* i els servien els materials. A peu plà, a la plaça, on es plantà una grua, quatre *bastaxes tiravan del geynno* o *torno* per a pujar els carreus. Demés hi treballaven una, dues i tres dones –*mulleres*– per a *carriar e puyar agua, calcina, mortero e argamasa*. Els jornals que cobraven uns i altres eren aquests en sous i diners jaquesos:

maestre Martin.....	4.0
Johan d'Alguinyero.....	3.6
Johan de Quadres.....	3.2
manobreros.....	2.0
bastaxes.....	2.0
muller que carriava.....	1.0
hombre que carriava.....	1.10
moço con asno.....	2.6

El *moço* amb l'ase *carriava calcina* –valorada en 2 sous el cafís- e *arena*.

El fabriquer contabilitzà un total de 656 *quarradas de piedra*, procedents d'algun edifici antic del barri de San Martín i d'una pedrera, que podria ser una de Quicena.

Les despeses fetes en reparacions de la grua –en els comptes se l'anomena a vegades *geynno* i altres *torno*–, que s'havia plantat *en fuevas* a la plaça de la Seu, ressenyen els elements que la composaven:

guarda o soga del geynno
fust de noguera pora fer poleas
calcil de çarolera pora fer el asno del geynno
braço de fust pora el asno
arnés
corrón de fierro
puant del corrón
loriga de fierro
canabla de fierro

El lloc per l'emplaçament de les campanes estava llest a primers de juny i hom es dedicà a montar l'entremat. Al mestre Johan Royo, que *esquayró et obró en los fustes que deven puyar a la torre pora las campanas*, se li pagaren 2 sous 6 diners de jornal. Aquesta feina fou feta pels *cuberos* Domingo y Gil, que cobraven 3 sous i mig cada dia, i un *moço* del primer amb 2 sous i mig. El fabriquer enregistrà el material emprat per a la campana grossa:

una liura de claus d'enbergar pora adobar en las estagas do descargás la
càmpana
quatro trayllos pora la bastida do descargás la campana mayor

Els mateixos mestres bastiren un nova grua, que va costar 219 sous sense comptar la mà d'obra, per a baixar la campana grossa i tornar-la a pujar al seu nou emplaçament. La primera operació es realitzà el 15 de juny i cinc dies després la segona, per cada una de les quals es duplicà el nombre de *bastaxes*. Acabada aquesta feina, *fue feita pitança de dos quartas de vino a los maestros*.

L'obra de fàbrica es donà per acabada el dissapte 7 de juliol i al mes de novembre es treballà en la col·locació de la campana de *synnal* i de la campana de *maytinans*, prèvia l'operació de *limpiar el solar de la dita torre que no se podiés agua retener*. Amb tot, el campanar restava inacabat.

El 19 de gener de 1422 el bisbe i els canonges rescindiren el contracte amb el *maestro piquero* Rodrigo Pèrez i en feren un de nou a Pere Jalopa com a *maestro e guiador de la obra de la Seu* i li assignaren una pensió anual de tres cafissos de blat, dos *mietros de mosto* i un de *mallyuelo* i, per cada dia treballat, el jornal de quatre sous jaquesos.

L'obra consistí en coronar el campanar amb *pinacles* i *gargolas* de pedra, que treballaren el picapedrers amb aquests jornals:

Pere Jalopa.....	4.0
Nicolau moço del dito Jalopa.....	3.6
Pere Çacosta piquero de Casp.....	3.6
Johan d'Escalate piquero.....	3.6
Arnaltón.....	2.2

Passaren per l'obra bon nombre de manobres –n'hem comptat una quinzena–, entre els quals no hi havia mudèjars perquè, como anota el fabriquer, es negaren a *carriar arena que stavan en las miesses*. Els jornals dels manobres, sempre en sous i diners jaquesos, eren:

bracero.....	2.4
hombre con una bestia.....	3.3
moço.....	2.2
peón.....	1.10

Un cop acabades les talles, hom començà d'assentar–les a dalt del campanar amb l'ajut de *manobrerros* o *bracerros* i d'una grua per a pujar–les, el 4 d'agosto. I just el dia 8 la màquina s'espatllà. Les anotacions que apuntà el fabriquer son ben interessants:

A XX de julio, Compré de Johan de Exea speciero olio de linoso pora provar quanto ende auría necesario en cada gárgola e costó una liura II sueldos.

Item compré blanquet una liura a Johan de Cortillyas, XI dineros.

Dia III de agosto. Compré el día que conpeçaron a puyar e assentar las gárgolas pora vino e frueyta e pan X dineros.

El dicto dia compré rasina e cera pora consultar las orelyas e narices de las gárgolas que las avían crebado e una oleta pora regalarlo todo, XI dineros.

Dia VIII de agosto. Obró Esbelii que se trencava la grua, avió a posar fustes grossos devant que le ajudás.

Obró Esbelii que esblanquió las gargolas e las fiço blancas con olio de linoso, un mocet molía el blanquet.

Compré de Johan de Exea blanquet IIII liuras, costoron IIII sueldos. Compré olio de linoso al dicto speciero LII liuras e I onça, costoron VIII sueldos II dineros.

A primers de desembre es donà per acabada la col.locació de *pinacles* i *gargolas*, però pel febrer de l'any següent hom tornava a treballar al cim del campanar per a resoldre algun problema, com podria ser la filtració d'aigua. Sobre això apuntà el fabriquer:

A XXII de febrero compré de Johan de la Cambra plumo pora la torre VII liuras e mea, III sueldos VI dineros.

Item compré de Çalema Marguan plumo LVIII liuras mens III omças, XXVIII sueldos.

XXVI de febrero fizié fazer LXX gafas de fierro pora la torre que pesoron LXXXXVIII liuras e mea, e fízolas Compas moro, XXXXIII sueldos X dineros.

Potser als canonges no acabà d'agradar del tot el coronament del campanar. El fet és que el 9 d'agost del mateix 1423 contractaren al mestre Pere Jalopa per a construir una *torreta de regola de cinco quadros sobre la torre de piedra del campanal de la Seu*, el projecte de la qual presentà el mestre dibuixat en un paper.

El nou cos pentagonal sembla que havia de tenir l'alçada de les voltes del claustre, si s'ha entès be la clàusula que diu:

la qual torreta sia de la alteza segund el crucero de le entrada de la claustra,
yes a saber, de tierra entró a la clau del dito crucero.

Per la seva feina i la dels seus ajudants s'acordà que el mestre cobraria 60 florins d'or d'Aragó, amb l'obligació per part dels canonges de pagar les despeses de *ragola, aljez, calcina, aigua e fusta*, posats a peu d'obra.

Els proveïdors de maons foren quatre mudèjars d'Osca: Taer *moro*, Abrayme Albatiel, Farag Alguazir i Mahoma Albatiel, als quals es compraren 12.210 maons a 50 sous el miler. Un correigionari d'ells, Mahoma Navarro, vengué als canonges 500 *adriellyos que fiço pora la torre* per 9 florins i mig. Els mentats mudèjars aportaren també 112 cafissos de calcina a 3 sous el cafís, i un cristià d'Apiés 16 cafissos a 2 sous 8 diners, cada.

D'entre el fustam que el fabriquer anotà, hi ha partides de *coudales, stagas, dueyts pora la staga, quadrados, alcaynes, claus i fuellya pora la vuelta de la torreta*.

També al 1423 el mestre Xemenó Carnoy de Saragossa va fondre una campana pel rellotge, la confecció del qual, retirat el *reloge viello*, fou encomenada al rellotger Juan Esteban de Saragoza el 17 d'octubre de l'any següent pels canonges i els jurats del consell municipal. Per la campana, que s'acabà a l'abril de 1425, el capítol comprà 113 *liuras e mea de stanyo* al cristià Johan de la Cambra i al mudèjar Zalema Marguan, a 17 diners la lliura.

En data desconeguda –potser en el curs de les obres de la *torreta*– es clavà al cim d'aquesta un penell, compost de *bolas, cruz y bela*, que va *dorar, platear e bernizar* el pintor Pedro Mendoza el 1598.

Segons l'historiador d'Osca Diego de Aynsa, que en donà alguns detalls a principis del segle XVII, el campanar de la Seu mesurava uns 37 metres fins al cim del marlets –*almenas*– i uns 12 el cos pentagonal de rajola del *hermoso chapitel con sus torreoncillos*, que fou objecte de modificacions el 1653, 1688, 1753 i 1785.